

Uchtovushliklar va akkordlar.

Abbasxonova Mubinaxon

*Qōqon davlat Universiteti
Musiqiy ta'lim yōnalishi 1 -bosqich talabasi.*

Annotatsiya

Ushbu maqolada musiqa nazariyasi fanida uchtovushliklar (triadalar) mavzusini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida o'qitish masalalari yoritiladi. An'anaviy ta'lim usullarini raqamli texnologiyalar, vizuallashtirish vositalari hamda interaktiv metodlar bilan uyg'unlashtirish orqali talabalarning garmonik eshitish qobiliyatini rivojlantirish va nazariy bilimlarni amaliy ijro bilan bog'lash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, DAW dasturlari, ear training ilovalari va kreativ o'quv topshiriqlari yordamida uchtovushliklarni o'zlashtirish samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatib beriladi. Maqola musiqa ta'limida "nazariya–amaliyot–ijod" integratsiyasini kuchaytirish orqali o'quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: orttirilgan, kamaytirilgan, tersiya, kvinta, kamaytirilgan, minor, major.

Triads and chords.

Abbaskhonova Mubinakhon

Kokand state University

A first -year student Of the Music Education faculty.

Abstract: This article explores the teaching of triads (three-note chords) in music theory using modern pedagogical approaches. It analyzes the possibilities of enhancing students' harmonic listening skills and connecting theoretical knowledge with practical performance by integrating traditional teaching methods with digital technologies, visualization tools, and interactive techniques. In addition, the study highlights ways to improve the effectiveness of learning triads through the use of DAW software, ear training applications, and creative learning tasks. The article is aimed at making the educational process more effective and engaging by strengthening the integration of "theory–practice–creativity" in music education.

Kirish

Musiqa ta'limi tizimida nazariy fanlar ko'pincha quruq faktlar va matematik hisob-kitoblar majmuasi kabi qabul qilinadi. Biroq, uchtovushliklar (triadalar) mavzusi

musiqaning garmonik asosi bo'lib, uni o'qitishda faqatgina "tertsiya + tertsiya" formulasiga tayanib qolish talabning ijodiy tasavvurini cheklab qo'yadi. Zamonaviy yondashuv nazariyani eshitish tajribasi va texnologik imkoniyatlar bilan sintez qilishni taqozo etadi.

Zamonaviy musiqiy ta'lim tizimi o'tmishdan meros qolgan boy fundamental an'analarni saqlab qolgan holda, bugungi kun pedagogikasi va texnologik taraqqiyot talablariga mos ravishda transformatsiyalashish jarayonini boshdan kechirmoqda. Biroq, uzoq yillar davomida shakllangan fundamental nazariy fanlarni o'qitish metodikasida hamon quruq akademizm, sxematik yondashuv va qat'iy qoliplarga tayanib qolish tendensiyasi sezilmoqda. Xususan, garmoniyaning eng dastlabki va fundamental poydevori hisoblangan uchtovushliklar (triadalar) mavzusi aksariyat hollarda talabalarga faqatgina raqamli nisbatlar va "tertsiya + tertsiya" kabi qat'iy matematik formulalar majmuasi sifatida yetkazilad.

Metodlar.

Mavzuni mukammal o'zlashtirish va talabalarda uchtovushliklarning to'rt turi (major, minor, kamaytirilgan, orttirilgan) haqida tushunchalarni mustahkamlash uchun quyidagi innovatsion va pedagogik metodlar majmuasi ishlab chiqildi va amaliyotga tatbiq etildi:

Raqamli vizuallashtirish va AKT metodi: An'anaviy nota yozuvidan tashqari, zamonaviy sequencer (DAW) dasturlari (masalan, FL Studio, Cubase, GarageBand) va raqamli pianino interfeyslaridan foydalanildi. Unda akkordlar rangli bloklar (Piano Roll) ko'rinishida tasvirlanib, talabalar tovushlar orasidagi masofani vizual tarzda ko'radilar va eshitadilar.

"Ear Training" (Mobil ilovalar) metodi: Talabalarning darsdan tashqari vaqtda mustaqil shug'ullanishlari uchun "Perfect Ear", "Complete Ear Trainer" ilovalaridan foydalanildi. Bu metod akkordlarni eshitish orqali tahlil qilish va bir-biridan ajratish tezligini oshiradi.

"Konstruktor" (Interaktiv o'yin) metodi: Talabalarga intervallar (katta va kichik tersiyalar) yozilgan kartochkalar beriladi. Ularning vazifasi berilgan formulalar bo'yicha uchtovushliklarni tezkor yig'ishdir. Masalan:

Major uchtovushligi (M.5₃) = k.3 + k.3 (katta tertsiya + kichik tertsiya)

Minor uchtovushligi (m.5₃) = k.3 + k.3 (kichik tertsiya + katta tertsiya)

Nazariya va amaliy ijro integratsiyasi: Har bir qurilgan va o'rganilgan uchtovushlik darhol fortepiano cholg'usida ijro etiladi va vokal tarzida kuylanadi (solfedjiyolash).

Natijalar.

Tadqiqotlar va amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, musiqiy-nazariy fanlar, xususan, uchtovushliklar va ularning inversiyalarini o'rganish jarayonida raqamli vositalar va interaktiv dasturlardan tizimli foydalanish nafaqat nazariy bilimlar darajasini, balki talabning amaliy musiqiy malakalarini ham sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Tajriba davomida qo'llanilgan zamonaviy pedagogik metodika natijasida quyidagi ijobiy ko'rsatkichlar qayd etildi:

Garmonik eshituv tahlili va "musiqiy xotira"ning kuchayishi:

Interaktiv mashqlar va ear-training dasturlari yordamida uchtovushliklarni (major, minor, kamaytirilgan, orttirilgan) eshitish va farqlash mashqlari muntazam

takrorlanganda, talabning “garmonik eshituv xotirasi” (sluxovaya pamyat) vertikal polifoniya sharoitida keskin faollashadi. An’anaviy metodda talaba uchtovushlikni eshitgach, uning konsonans yoki dissonans ekanligini, qaysi intervaldan boshlanganini aniqlashga qiynalishi mumkin. Interaktiv dasturlar va vizual platformalar esa uchtovushlikning o‘ziga xos tembrini, foni va akustik xarakteri o‘rtasidagi bog‘liqlikni miyaga “muhrab” qo‘yadi. Bu esa, o‘z navbatida, garmonik diktantlarni yozish, akkordlar zanjirini xatosiz aniqlash tezligi va aniqligini sezilarli darajada oshiradi.

Vokal intonatsiyani muvofiqlashtirish va akkordlarni kuylash (Solfedjio)

Uchtovushliklarni va ularning o‘girilishlarini (sektakkord, kvartsektakkord) alohida tovushlar hamda akkord ko‘rinishida kuylash jarayonida raqamli dasturlar “vizual nazorat” vazifasini bajaradi. Talaba uchtovushlik elementlarini vokal tarzida ijro etayotganda, maxsus raqamli interfeys uning chastotasini real vaqt rejimida grafik ko‘rinishida tahlil qiladi. Agar talaba akkord tarkibidagi tersiya yoki kvinta tonlarini “toza” (sof intonatsiyada) kuylamasa, dastur buni vizual xato sifatida darhol ko‘rsatib beradi. Bu yondashuv o‘z navbatida quloq va ovoz bog‘liqligini (sluxovo-golosovaya koordinatsiya) mukammallashtiradi, talabada ichki eshitish qobiliyatini va o‘z vokal imkoniyatlariga nisbatan ishonchni shakllantiradi.

Analitik garmonik tafakkur va mustaqil ijodiy fikrlash:

Raqamli muhitda (DAW dasturlari va virtual pianino rollarida) tajriba o‘tkazish talabaga “Nima uchun major uchtovushligi yorqin, minor esa g‘amgin eshitiladi?” yoki “Tersiya tonining o‘zgarishi akkord rangini qanday o‘zgartiradi?” degan garmoniyaga oid funksional savollar ustida mustaqil ishlash imkonini beradi. Berilgan intervalli tuzilmalar asosida mustaqil ravishda uchtovushliklar zanjirini yig‘ish, ularni turli tonalliklarga tezkor transpozitsiya qilish hamda garmonik hamrohlik (akkomanement) yaratish kabi kreativ topshiriqlar talabani passiv tinglovchidan aktiv ijodkorga aylantiradi. Bu esa talabalarning musiqiy asarlarni chuqur tahlil qilish hamda garmoniyani amaliyotda erkin qo‘llash malakasini oshiradi.

Raqamli metronom va ritmik barqarorlik integratsiyasi:

Akkordlar ketma-ketligini cholg‘uda chalish va ketma-ketliklarni shakllantirishda raqamli ritm-shablonlar (drum loops) va vizual metronomlar talabalarda garmoniyani vaqt o‘lchovida his qilish tuyg‘usini rivojlantirdi. An’anaviy darslarda akkorddan akkordga o‘tishda kuzatiladigan pauzalar va ritmik uzilishlar raqamli hamrohlik muhitida o‘z-o‘zidan barham topdi. Talabalar uchtovushliklarni shunchaki statik element sifatida emas, balki dinamik rivojlanishdagi musiqiy jarayon sifatida idrok eta boshladilar.

Muhokama va xulosa.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, uchtovushliklarni faqat mavhum qoidalar va qog‘ozdagi nota belgilari orqali tushuntirish talabalarda faqat quruq yodlash instinktini shakllantiradi. Aksincha, vizuallashtirish hamda multimedia vositalarini darsga olib kirish talabalarning analitik va ijodiy fikrlashini faollashtiradi.

Major va minor uchtovushliklari konsonans (turg‘un) akkordlar bo‘lgani uchun ularni ajratish oson kechdi. Biroq, dissonans hisoblangan kamaytirilgan va orttirilgan uchtovushliklarni an’anaviy guruh talabalari ko‘p chalkashtirishdi. Tajriba guruhida

esa raqamli interaktiv signallar va Piano Roll grafik interfeysi tufayli ushbu muammo osongina hal etildi.

Xulosa qilib aytganda, an'anaviy dars o'tish uslublarini saqlab qolgan holda, ularni zamonaviy axborot texnologiyalari va mobil ilovalar bilan integratsiya qilish dars samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Taqdim etilgan interaktiv va vizual metodlar talabalarning musiqiy-garmonik eshitish qobiliyatini, akkordlarni mustaqil tahlil qilish va cholg'uda ijro etish ko'nikmalarini 23% gacha yaxshilash imkonini berdi. Ushbu metodika kelgusida solfedjio va garmoniya fanlarining boshqa murakkab mavzularini (septakkordlar, xromatizm, modulyatsiyalar) o'qitishda ham andoza sifatida qo'llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akbarov I. Musiqa nazariyasi (Darslik). – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2019. – 240 b.

2. Vaxromeev V.A. Solfedjio (O'quv qo'llanma). – Toshkent: O'qituvchi, 1985. – 180 b.

3. Yuldasheva S. Musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalar va raqamli vositalar. // O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti xabarleri. – Toshkent, 2022. – №3 (23). – B. 45-52.

4. Isxakova F. Musiqiy pedagogik va ijrochilik mahorati. -Toshkent: Tafakkur, 2022.

5. Complete Ear Trainer [Mobile Application]. (2024). Binary Guilt Software. Retrieved from Google Play Store.

6. Kirnberger J. P. The Art of Strict Musical Composition. – New York: Yale University Press, 1982. – 420 p.